

Självbedömningsskalor avslöjar psykopati

Genom att välja personlighetsinventorier för att undersöka såväl friska som personlighetsstörda personer kan personligheten länkas till dysfunktionen i det serotonerga systemet. Därigenom kan vi få möjlighet att erhålla en större samstämmighet och tillförlitlighet i rättspsykiatriskt undersökningsarbete.

Bristande överensstämmelse mellan olika rättspsykiatriska bedömare är ett uppmärksammat problem.

Behov av omväxling, »sensation seeking» samt aggressiv impulsivitet skär genom flera diagnoser, men främst kännetecknar de personlighetsstörningen psykopati.

Bristfällig eller ofullständig mognad kan te sig som en personlighetsstörning. Enligt DSM-IV kan en antisocial personlighetsstörning (tidigare även kallad psykopati eller sociopati) inte diagnostiseras hos personer som är yngre än 18 år.

Antisocialt och kriminellt beteende är emellertid ofta omfattande redan vid 14–15-årsåldern, vilket utförligt beskrivits utifrån en sociologisk utgångspunkt av Knut Sveri i »Kriminalitet og alder», doktorsavhandling, 1960 [1]. Många som gör sig skyldiga till brott före 18 års ålder kan därför inte diagnostiseras till antisocial personlig-

hetsstörning. Detta har förbisetts i DSM-IV.

Dimensionell skala mot tidigare dikotomi

Psykopati var en vag medicinsk term fram till 1976, då Harvey Cleckley beskrev psykopaten i sin klassiska bok »The mask of sanity» [2]. I Sverige fanns en strid inom rättspsykiatrin mellan dem som ville tillämpa den gamla tyska psykopatidiagnostiken, lanserad av Kurt Schneider, och dem som i stället ville använda Lundapsykiatern Henrik Sjöbrings modell. Henrik Sjöbring hävdade att en person kan vara mer eller mindre psykopatisk – i en dimensionell skala [3]. Schneider stod för en dikotomi – antingen psykopat eller inte.

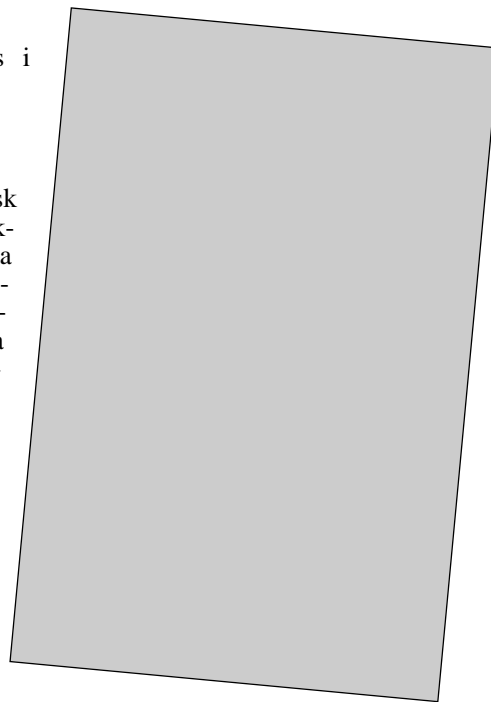
Sjöbrings personlighetsteori ligger till grund för Marke-Ny-mans temperamentskala [4], vilken innefattar tre dimensioner, nämligen validitet, stabilitet och soliditet. Dessa termer beskriver olika dimensioner av personlighet, som graderas från sub (låg) till super (hög).

Med validitet menade Sjöbring tillgång till psykisk energi och styrka.

Soliditet sammanhänger med den psykiska rörligheten. De subsolida är psykiskt röriga, ändrar sinnesstämning snabbt och har bristande sammanhållning. Hos den supersolide framträder större psykisk fasthet, därav namnet soliditet.

Stabilitet avser väl inövat beteende, som sker lätt och säkert, oberoende av yttre påfrestningar. Sjöbrings skalor kan användas som mått på psykopati om de kombineras som en profil. En person som samtidigt är subsolid (hysteroid), rörlig, yttlig, »opålitlig» och på samma gång superstabil, kall, kylig samt föga empatisk är psykopat. Skattning enligt denna skala låg till grund för de tidiga undersökningar som visade att psykopater har låg utsöndring av stresshormoner. De har dålig förmåga att förutse kommande obehagliga händelser, exempelvis en omedelbart förestående rättegång [5].

Av Sten Levanders avhandling framgår att hos den studerade gruppen kri-

Figur 1. Omslagsbilden till Sten Levanders avhandling [6] illustrerar kriminella psykopaters sätt att reagera som om förestående rättegång inte alls skulle äga rum. Bilden har tecknats av neurologen Charlotte Sachs.

minella steg stresshormonerna adrenalin och noradrenalin under påfrestning, exempelvis psykologisk testning, men inte omedelbart före rättegång. Psykopaterna reagerade som om inte rättegång alls skulle äga rum. De blev som strutsar, vilket illustreras i teckningen av neurologen Charlotte Sachs i nämnda avhandling [6].

Dessa stresshormoner styrs från amygdalakomplexet (en mandelformad kärna i hjärnans grå substans), som normalt reglerar emotionella och fysiologiska obehagsreaktioner. Psykopati kännetecknas bland annat av oförmåga såväl att reagera med rädsla som passara till situationen som att i fantasin bearbeta problem och upplevelser, detta på grund av skador i pannloberna.

Den kanadensiske psykologen Robert Hare [7] har använt sig av Harvey Cleckleys definition att beskriva psykopati. Han har utvecklat en skala, psychopathy checklist-revised (PCL-R) [8], som huvudsakligen är byggd på

Författare

ANNA DÅDERMAN

fil kand i psykologi, doktorand, psykologiska institutionen, avdelningen för biologisk psykologi, Stockholms universitet

LARS LIDBERG

professor; båda vid institutionen för klinisk neurovetenskap och allmänmedicin, sektionen för rättspsykiatri, Karolinska institutet, Stockholm.

PSYKOPATIDEFINITION

Variablerna i Psychopathy Checklist-Revised (PCK-R), enligt [10].

1. Ytlig charm, munvighet.
  2. Grandios självkänsla (ej förakrad i aktuell situation).
  3. Behov av omväxling/kan ej bemästra tråkighet.
  4. Ofta bortförklarande lögn.
  5. Manipulerar för att lura och bedra.
  6. Saknar ånger och skuld.
  7. Beräknande förhållningssätt (känslor är ord utan innehåll).
  8. Tjockhudad/medkänsla saknas.
  9. Parasiterande livsstil med ekonomiskt utnyttjande av andra.
  10. Okontrollerat socialt oönskat beteende.
  11. Opersonligt, promiskuöst sexuell beteende.
  12. Tidiga beteendestörningar.
  13. Saknar realistisk planering.
  14. Impulsivitet förenad med dålig förmåga att förutse framtida konsekvenser.
  15. Saknar plikt-känsla.
  16. Saknar ansvar för sitt handlande.
  17. Många korta förhållanden («att ha någonstans att bo»).
  18. Brottsregistrerade av polis före 18 års ålder.
  19. Förverkad villkorlig dom eller skyddstillsyn.
  20. Många olika typer av brott, allt efter omständigheterna.
- (Författarnas översättning, anpassad till svenska förhållanden.)

Cleckleys arbete [2]. Denna skala används mycket i USA och Kanada. Ett flertal undersökningar har visat att skalan är stabil. Skalan rekommenderas av Rättsmedicinalverket att användas för att diagnostisera psykopati vid rättspsykiatriska undersökningar. Skattningen utförs på grundval av en ingående klinisk analys, baserad på såväl journaldata som intervju, där patienten »presterar» poäng: 0 förekommer inte, 1 förekommer ibland, 2 förekommer ofta. Poängen summeras. (Ruta)

Bristande impuls-kontroll utmärkande drag

Bristande impuls-kontroll har central betydelse för diagnosen psykopati. Den förenar kriminologens förklaring av kriminalitet som beroende av bristande självkontroll med biologiska fynd, främst rörande neurotransmittorn serotonin och dess roll för impulsivitet.

Vad menas med ordet impuls? I engelsk litteratur har det olika innebörd: en plötslig spontan benägenhet till oönskade och oöverlagat beteende samt en naturlig benägenhet som är mer förnuftsmässig. Inom allmänpsykiatri förklaras impuls som en snabb handling

utan föregående medveten överläggning. Patienterna berättar ofta om en händelse att »det bara kom», »det bara hände», »det var som en blixt från en klar himmel», jag fick ett »genomslag» eller ett »spel». Det kan vara utbytbara termer, termer som visar på att händelsen inträffat på vad som i engelskt språkbruk kallas för »on the spur of the moment». Impulsen inträffar plötsligt, är instinktiv och påträngande. Den leder till snabbt (impulsivt) beteende utan föregående planering.

Impulsivt beteende påverkas oönskat av förutsebara konsekvenser och medför att såväl straff som belöning längre fram i tiden har liten eller ingen effekt.

Låg MAO-aktivitet hos psykiskt sköra

Impulsivitet återkommer som en viktig faktor i definitionen av psykopati i såväl DSM IV, PCL-R som i nedan beskrivna personlighetsfrågefomulär. Styrkan i samtliga undersökningsinstrument som idag tillämpas för att diagnostisera psykopati är att de har kunnat sammanlänkas med biologisk dysfunktion. Denna kan beskrivas som sårbarhet. Termen sårbarhet introducerades av den amerikanske forskaren Monte Buchsbaum [9]. Han visade att låg monoaminoxidase(MAO-)aktivitet i trombocyterna, tydande på bristfällig serotonerg funktion, disponerade för psykisk skörhet. Schalling och medarbetare [10] fann att friska personer med låg MAO-aktivitet i trombocyter var mera impulsiva än andra. En rad undersökningar bland psykiatriska patienter, [11], har påvisat personlighetsprofiler som i samband med våld och självmord är förbundna med låg MAO-aktivitet [för översikt, se 12]. Personer med låg MAO-aktivitet skattar sig själva högre i de skalor som mäter »sensation seeking» och impulsivitet och lägre i skalor som mäter konformitet.

Lågt serotonin har även samband med socialt önskvärda beteenden, de som gränsar till impulsivitet, nämligen behov av omväxling och förnyelse. Spänningssökande kan tillskrivas ett speciellt överlevnadsvärde. I en svensk undersökning [13] konstaterades att kreativa, djärva personer med ledarskapskap hade lägre halt av MAO än normalt.

»Sensation seeking»

Den amerikanske psykologen Marvin Zuckerman lanserade ett personlighetsdrag som han kallade för »sensation seeking». Sensation seeking har blivit definierat av Zuckerman [14] som »the need for varied, novel, and complex sensations and experiences and the willingness to take physical and social

risks for the sake of such experiences». Det råder brist på en god svensk benämning av detta begrepp (sensationssökare vore nog att föredra). Vid mätning av graden av sensation seeking anses en delskalor, »disinhibition» vara den mest representativa för impulsiva individer. Zuckermans Sensation seeking-skalor har nyligen, för första gången i Sverige, blivit använda som ett undersökningsinstrument bland unga tvångsomhändertagna våldsbrottslingar i åldern 14–20 år [15].

Självbedömnings-skalor mäter individuella skillnader

Personlighetsinventorier (självbedömnings-skalor) används, främst i forskningen, för att mäta individuella skillnader vad gäller vardagliga beteenden, preferenser, kognitiv stil inför olika situationer.

Personlighetsinventorier representerar »the best general approach currently available to measuring personality characteristics» [16]. Nedanstående tre personlighetsinventorier är de mest använda; dessa utgår från biologiskt baserade personlighetsteorier [17, 18]; personlighetsdragen »sensation seeking» och impulsivitet korrelerar starkt med psykopatiskalan PCL-R:

The Eysenck personality questionnaire (EPQ-I) består av fyra skalor som innehåller sammanlagt 114 ja/nej-frågor som valts ut med hjälp av faktoranalys [19]. EPQ-I innehåller en impulsivitetsskala från The impulsiveness-venturesomeness-empathy inventory (IVE) [20]. Tre av de identifierade på högre nivå sammanhängande enskilda personlighetsdrag – extroversion, neuroticism och psychoticism – är avsedda för mätning av temperament:

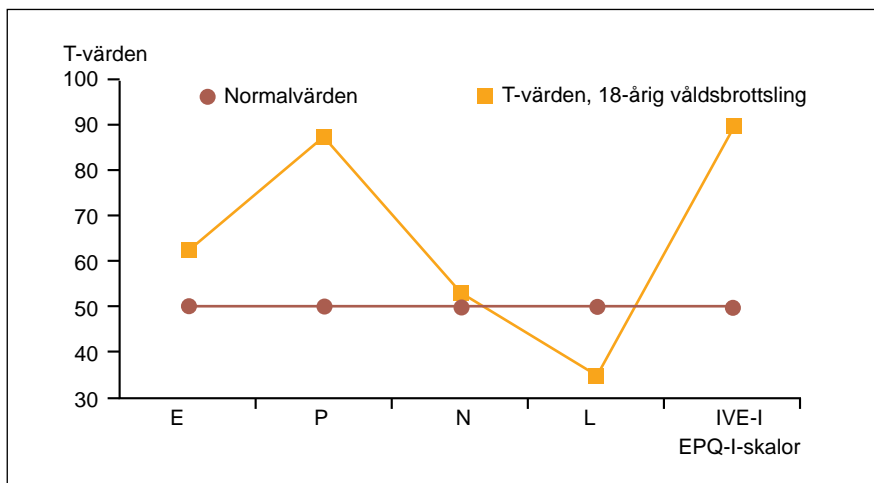
– Extroversion/introversion är en dimension som sträcker sig från en yterlighet till en annan. De flesta av oss befinner sig i mellanzonen. Den typiskt extroverte är en positiv, aktiv och dominant sällskapsmänniska, som omger sig med vänner och som inte är hågad att läsa eller studera för sig själv, som föredrar ett liv i rörelse och spänning, som tar risker, är sorgfri, självsäker, ibland hänsynslös och opålitlig, som har dålig impuls-kontroll, som inte behärskar sina känslor, särskilt inte de aggressiva. Känslor kan snabbt dyka upp.

Extroversion kan indelas i två komponenter, nämligen: sociabilitet, närmast sällskaplighet, öppenhet i kontakter, vilja att umgås med andra, och impulsivitet, som återspeglar snabba handlingar utan föregående eftertanke. Psykopater är extroverte.

– Neuroticism är den andra dimensio-

ANNONS

ANNONS

Figur 2. Skalpoäng transformerade till T-värden ($M=50$, $SD=10$) för en 18-årig blandmissbrukare, som »åkt fast» mer än tre brott före 15 års ålder och som blivit dömd för mer än två allvarliga våldsbrott, uppdelade efter Eysencks personlighetsskalor från personlighetsinventorien the Eysenck personality questionnaire (EPQ) inkluderande en impulsivitetsskala från the Impulsiveness-venturesomeness-empathy inventory (IVE). Transformerings till ett T-värde = 50 speglar det normala värdet hos en vanlig, åldersadekvat grupp av ungdomar. E = extraversion; P = psychoticism; N = neuroticism; L = the lie scale; IVE-I = impulsivity. Data från Anna Dädermans egen undersökning bland tvångsomhändertagna ungdomar på s k §12-hem [15].

nen. Den innefattar neurosenbenägenhet, emotionalitet, eller instabilitet.

- Psykoticism var ursprungligen en dimension för att mäta ett ovanligt sätt att reagera och känna (har ingenting med psykos att göra). Termen lanserades av Hans Eysenck. Det finns främst samband mellan denna skala och psykopatologiska drag, såsom brist på följsamhet och socialt accepterade normer. Kriminella personer tenderar att skattas högt i psykoticism. En förteckning över egenskaper som karakteriserar en person som erhåller höga värden på psykoticismsskala: aggressiv på ett fientligt sätt, emotionellt kylig, egocentrisk, opersonlig, impulsiv, asocial, kreativ, härdad, omänsklig och med bristande empati (Figur 2).

The Zuckerman sensationseeking scales form V (SSS-V) [14] består av 40 »forced-choice»-formuleringar (den som undersöks måste välja mellan två alternativ). Den första skalan publicerades redan på 1960-talet [21]. Efter faktoranalys har frågeformuläret genomgått en rad revisioner. Efterföljande studier – bl a amerikanska och engelska – har ytterligare bidragit till utformning av fyra faktorer karakteristiska för »sensation seeking»:

Faktor 1. Spännings- och äventyrslystnad (Thrill and adventure seeking, TAS) speglar benägenhet för risktagande, såsom bergsklättring, motorsport, fallskärmshoppning, surfing, undervattensdykning och kappsegling. Egen forskning (AD) visar att unga kriminella psykopater har låga poäng i TAS [15].

Faktor 2. Jakt efter nya erfarenheter, (Experience seeking, ES) reflekterar jakten på nya sinnesupplevelser som kan sökas i musik, konst, särskilda typer av droger eller i sådan livsstil som medför spontana resor och umgänge med människor som har ett avvikande och spännande sätt att leva.

Faktor 3. Bristfällig hämning (Disin-

hibition, DIS) speglar tillfredsställelse i omväxlande sexliv, hasardspel och fester där alkohol ingår. Psykopater tenderar att skattas högt i DIS.

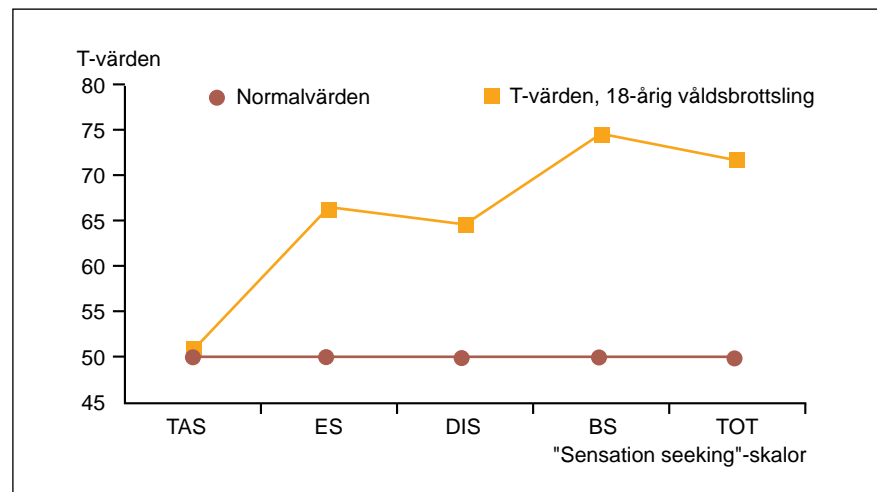
Faktor 4. Känslighet för monotoni (Boredom susceptibility, BS) beskriver människor som hyser motvilja mot rutin. De söker ständigt efter något nytt. Låg tolerans för en bristfällig stimulans eller saknad av förändringar medför en allmän rastlöshet (Figur 3).

The Karolinska scales of personality (KSP) [22] har sammanställts i

syfte att kunna identifiera sådana sårbarhetsfaktorer som anses föreligga hos personer med psykopatologi, för vidare studier se Peter Gustavssons avhandling [23]. Detta formulär har konstruerats av Daisy Schalling och hennes medarbetare. KSP innehåller 135 frågor, där patienten själv beskriver hur han/hon känner sig och fungerar i olika situationer. De har av Daisy Schalling, utifrån kliniska studier och faktoranalys, grupperats i 15 skalor, vilka sammanfattats i nedan beskrivna faktorer:

Faktor 1. Introversions–extroversionsrelaterade skalor: impulsivitet, monotonundvikande och »detachment» (ointresse för relationer till andra), med omvänd värdering. Impulsivitetsskalan har konstruerats med hjälp av analyser av redan existerande skalor [24]. Denna skala återspeglar tendens till agerande på ögonblickets ingivelse, bristande planering, benägenhet för snabba beslut och tendens att vara bekymmersfri. Monotonundvikandeskalan har till syfte att mäta »sensation seeking» med allmänna frågor. Ovanligt och avvikande innehåll har undvikits i frågeformuläret, och tonvikten har lagts mer på sådana frågor som berör svårigheten att bemästra långtråkighet och tröttnande rutin. Därmed har det blivit möjligt att mäta denna egenskap även bland psykiskt störda patienter

Figur 3. Skalpoäng transformerade till T-värden ($M=50$, $SD=10$) för en 18-årig blandmissbrukare, som »åkt fast» för mer än tre brott före 15 års ålder och som blivit dömd för mer än två allvarliga våldsbrott, uppdelade efter Zuckermans personlighetsskalor från personlighetsinventorien Zuckerman sensationseeking scales form V (SSS-V). Transformerings till ett T-värde = 50 speglar det normala värdet hos en vanlig, åldersadekvat grupp av ungdomar. TAS = thrill and adventure seeking; ES = experience seeking; DIS = disinhibition; BS = boredom susceptibility; G = general SSS. Data från Anna Dädermans egen undersökning bland tvångsomhändertagna ungdomar på s k §12-hem [15].

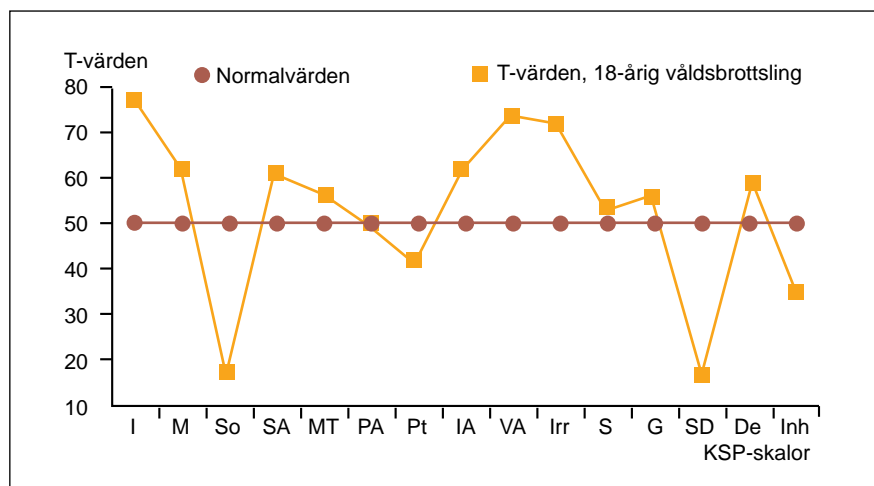

och äldre personer. Detachmentskalan speglar bristande intresse för andra människor, de hålls på avstånd. Psykopater utmärks av höga poäng i impulsivitet och monotonundvikande.

Faktor 2. Konformitet-icke-konformitetsrelaterade skalor: socialisation och social önskvärdhet. De skalor som har grupperats under denna faktor innehåller frågor som ursprungligen var avsedda för mätning av »faking good» (framställa sig i önskvärd dager) och som tycks påvisa »mer innebörd än stil», vilket kan hänföras till den sociala anpassningen. Socialisationsskalan innehåller frågor från Socialization scale i California psychological inventory [25]. Denna skala kallades The delinquency scale (i omvänd utvärdering) och konstruerades av Gough [26] i syfte att skilja kriminella från icke-kriminella och bygger på en sociologisk teori om rolltagande, lanserad av Mead. Att kunna se sitt eget beteende med andras ögon är en viktig egenskap i socialisationsprocessen. Den möjliggör hämning av oönskade beteenden (stöld, övergrepp) även om risken för upptäckt är liten. Socialisationsskalan speglar instabilitet i mänskliga relationer, svåra uppväxtförhållanden, dålig skol- och familjeanpassning samt bristande intresse för gällande normer. Skalorna för social önskvärdhet och socialisation kan vara användbara för mätning av psykisk störning. Psykopater har låg socialisation.

Faktor 3. Ängstrelaterade skalor är sålunda av olika slag: somatisk ångest respektive psykisk ångest samt muskelspänning, psykasteni och hämrad aggressivitet. Psykasteniskalan mäter olustighet och avsaknad av energi. Motsvarigheten hos Sjöbringskalan är subvaliditet [4]. Ängstrelaterade skalor har konstruerats utifrån en tvåfaktors ångestteori [27], vilken skiljer kroppslig ångest från psykisk ångest. Skattningsstudier bland psykiskt störda individer har nämligen påvisat behovet av differentiering av vad som beskriver ångest. De olika ångestdimensionerna avser att mäta dels psykiskt upplevd, kognitiv ångest (med benägenhet för oro, åltande av bekymmer och skuld-känslor, allmän osäkerhet), dels somatiskt upplevd ångest (med vegetativa symtom, panikkänslor, olust, rastlöshet och koncentrationssvårigheter) och även ångest som tar sig uttryck i muskulär spänning. Psykopater utmärks av lägre psykisk än somatisk ångest.

Faktor 4. Aggressivitetsrelaterade skalor innefattar: 1. Aggressionsskalor: indirekt aggressivitet, verbal aggressivitet och irritabilitet, och 2. Fientlighetsskalor: misstänksamhet och skuld-känslor. Dessa har valts från The Buss-Durkee hostility inventory (BD), vilket är det mest kända och använda fråge-

Figur 4. Skalpoäng transformerade till T-värden ($M = 50$, $SD = 10$) för en 18-årig blandmissbrukare, som »åkt fast» för mer än tre brott före 15 års ålder och som blivit dömd för mer än två allvarliga våldsbrott, uppdelade efter Schallings och hennes medarbetares personlighetsinventori Karolinska scales of personality (KSP) i psykopati-, ångest- och aggressivitetsrelaterade och de övriga skalorna. Transformeringen till ett T-värde = 50 speglar det normala värdet hos en vanlig, åldersadekvat grupp av ungdomar. I = impulsivens; M = monotony avoidance; So = socialisation; SA = somatic anxiety; MT = muscular tension; PA = psychic anxiety; Pt = psychasthenia; IA = indirect aggression; VA = verbal aggression; Irr = irritability; S = suspicion; G = guilt; SD = social desirability; De = detachment; Inh = inhibition of aggression. Data från Anna Dådermans egen undersökning bland tvångsomhändertagna ungdomar på s k §12-hem [15].

formuläret som finns vad gäller aggressivitet [28]. Dessa skalor har tagits fram i syfte att täcka olika aggressivitetsaspekter. Två skalor berör en fientlighetsfaktor: misstänksamhet och skuld-känslor. Det är svårt att mäta aggressivitet med hjälp av ett frågeformulär, eftersom aggressiviteten rymmer så många olika skalor. Dessa kan uppfattas olika av olika personer (Figur 4).

Bristfällig serotonerg funktion hos våldsbrottslingar

Psykopati karakteriseras av ett särskilt personlighetsmönster (profil):

- superstabilitet (känslökyla) och sub-soliditet (impulsivitet, ytlighet), enligt Sjöbrings personlighetsvariabler
- låg socialisation samt höga värden i monotonundvikande, impulsivitet och aggressivitet; högre somatisk ångest än psykisk, enligt Schallings Karolinska scales of personality
- hög impulsivitet, psykoticism och extroversion, enligt Eysencks EPQ-I
- höga värden i Zuckermans sensationseeking-skalor (dock låga/normala i den delskala som utmärker t ex stridspiloter, bergsklättrare och

racerbilsförare, TAS). Ett sådant personlighetsmönster har bland såväl friska personer [10] som rättspsykiatriskt personlighetsstörda patienter dömda för våldsbrott [29] kunnat länkas till dysfunktioner i det serotonerga systemet.

Psykopati eller antisocial personlighetsstörning innefattar ett betydande drag av impulsivitet, sensation seeking, och aggressivitet. Dessa personlighetsdrag kan mätas i enkla personlighetsformulär. Genom att svara på enkla frågor beskriver den undersökte sig själv. Denna metod är lätt att använda och att utvärdera. Den ger möjlighet att förankra en väl beprövad psykologisk metod i en psykiatrisk undersökning. Den går att tillämpa för psykopati-bestämmning bland personer under 18 år. Den definierar väl ett personlighetsmönster, som kännetecknar psykopati tillsammans med biologiska faktorer, främst sådana som visar på en bristfällig serotonerg funktion [30]. Belfrage och medarbetare [11] har bland svenska rättspsykiatriskt undersökta personer funnit serotonerg dysfunktion.

Tiihonen och medarbetare har bland finska impulsiva våldsbrottslingar kunnat lokalisera dysfunktioner i det monoaminerga systemet [J Tiihonen och medarbetare, pers medd, 1997].

Referenser

- Cleckley H. The mask of sanity. St. Louis: Mosby, 1976.
- Sjöbring H. Struktur och utveckling; En personlighetsteori. Malmö: Gleerups, 1958.
- Nyman GE, Marke S. Sjöbrings differentierade psykologi: Analys och skalkonstruktion. Lund: Gleerups, 1962.
- Lidberg L, Levander SE, Schalling D, Lidberg Y. Urinary catecholamine, stress and psychopathy: A study of arrested men awaiting trial. Psychosom Med 1978; 40: 116-26.
- Levander S. Psychophysiological differentiation within criminal groups: an approach to the study of psychopathy [dissertation]. Stockholm: Karolinska Institute, Department of Clinical Neuroscience and Family

ANNONS

Medicine, section of Social and Forensic psychiatry, 1979.

8. Hare RD. The Hare psychopathy checklist-revised. Toronto: Multi-Health Systems, 1991.
9. Buchsbaum MS, Coursey RD, Murphy DL. The biochemical high-risk paradigm: Behavioral and familiar correlates of low platelet monoamine oxidase activity. *Science* 1976; 194: 339-41.
10. Schalling D, Åsberg M, Edman G, Orelund L. Markers for vulnerability to psychopathology: Temperament traits associated with platelet MAO activity. *Acta Psychiatr Scand* 1987; 76: 172-82.
11. Belfrage H, Lidberg L, Orelund L. Platelet monoamine oxidase activity in mentally disordered violent offenders. *Acta Psychiatr Scand* 1992; 85: 218-21.
12. Orelund L, Hallman J. The correlation between platelet MAO activity and personality – A short review of findings and discussion on possible mechanisms. In: Yu PM, Tipton KF, Boulton AA, eds. *Progress in brain research: Current neurochemical and pharmacological aspects of biogenic amines: Their function, oxidative deamination and inhibition*. New York: Elsevier, 1995; 106: 77-84.
14. Zuckerman M. *Sensation seeking. Beyond the optimal level of arousal*. Hillsdale, NJ: Erlbaum, 1979.
15. Däderman A, af Klinteberg B. *Personality dimensions characterizing severely conduct disordered male juvenile delinquents*. Stockholm: Department of psychology, Stockholm University, No 831, 1997.
17. Eysenck HJ. *The biological bases of personality*. Springfield, IL: Charles C Thomas, 1967.
18. Zuckerman M. *Psychobiology of personality*. Cambridge: Cambridge University Press, 1991.
19. Eysenck HJ, Eysenck SBG. *Manual for the Eysenck personality questionnaire*. San Diego, CA: Educational and industrial testing service, 1975.
22. Schalling D. The development of the KSP inventory. In: af Klinteberg B, Schalling D, Magnusson D, eds. *Self-report assessment of personality traits. Reports from Project Individual Development and Adjustment*. Stockholm: Department of psychology, Stockholm University, No 64, 1986.

Summary

Self-rating scales reveal psychopathy

Anna Däderman, Lars Lidberg

Läkartidningen 1997; 94: 383–390

Psychopathy is regarded as a dimensional concept – i.e., a person can be more or less psychopathic. This approach enables psychopathy to be measured with reliable, validated personality scales, and to be related to impairment of serotonergic function in the brain.

Several personality inventories are described in the article, especially the Karolinska Scales of Personality, the Zuckerman Sensation Seeking Scales, form V, the Eysenck Personality Questionnaire, including an impulsiveness scale from the IVE (Impulsiveness-Venturesomeness-Empathy) inventory, and the old dimensional scale, the Marke-Nyman Personality Temperament scale based on the personality theory of Henrik Sjöbring. In this way both old and new, and both Swedish and foreign personality concepts are linked together. Personality scales are easy to use and enable better stability and validity of results to be attained.

Correspondence: Professor Lars Lidberg, Dept of Forensic Psychiatry, Box 4044, S-141 04 Huddinge.

KORTKLIPP

Operation överskattad vid stressinkontinens?

Visserligen blir många kvinnor bättre av operation för stressinkontinens, men behandlingen är inte så effektiv som den framställs i läroböcker. Det bör kvinnorna få reda på i förväg, understryker fem engelska forskare som genom enkäter följt upp 442 kvinnor tre, sex och tolv månader efter operationen (*BMJ* 1997; 315: 1493-8). Omkring 360 besvarade alla enkäterna, och forskarna fick också pre- och postoperativ information från operatörerna.

Endast 28 procent av kvinnorna blev botade, dvs urinkontinenta, men 87 procent blev bättre. Nästan tre fjärdedelar hade fått bättre psykisk hälsa, men en fjärdedel hade försämrats. Problemen gällde främst smärtkontrollen efter operationen – bara 10 procent var nöjda med den – och en tredjedel fick komplikationer under sjukhustiden, i första hand svårigheter att urinera.

Kirurgerna var oftare än kvinnorna själva nöjda med resultatet (85 procent mot 66 procent). 68 procent av kvinnorna skulle rekommendera operationen till en bekant med liknande besvär.

Underlaget för att bedöma kirurgisk behandling av stressinkontinens är ganska dåligt enligt en genomgång av 943 artiklar, av vilka endast 11 var randomiserade och kontrollerade. Låg kvaliteten vetenskapligt sett var svag visat av att ingen studie fick mer än 48 poäng av 100 möjliga. Kort uppföljningstid och varierande operationsteknik gör det också svårt att klara ut vilken metod som är bäst (*Ugeskrift for Læger* 1998; 160: 151, 157-62, 182-3).

Saltkänsligt blodtryck kardiovaskulär riskfaktor

Saltkänsligt blodtryck är en oberoende kardiovaskulär riskfaktor vid hypertoni, hävdar japanska forskare som under i genomsnitt sju år följt upp 156 hypertoner, av vilka 62 vid studiestarten bedömdes vara saltkänsliga. Det innebär att deras blodtryck låg 10 procent högre vid saltrik kost (12–15 g/dag) än vid saltfattig (1–3 g/dag).

Under uppföljningen inträffade dubbelt så många kardiovaskulära »händelser» per 100 patientår bland de saltkänsliga. Det gällde oftast slaganfall, därefter angina pectoris och hjärtinfarkt (*Lancet* 1997; 350: 1734-7). Saltkänslighet är vanligare i Japan än i t ex Europa.

I en annan artikel i *Lancet* (1997;

349: 1353-57) rapporterar tyska forskare att de funnit samband dels mellan adducinlokus och hypertoni, dels mellan en mutation i njurtubuliproteinet alfa-adducin och hög känslighet för förändringar i natriumbalansen. Kanske kan fyndet utnyttjas för att klara ut vilka hypertoner som har nytta av diuretika eller minskat natriumförråd.

Misstanke om appendicit klarläggs med datortomografi

Det har tidigare visats att datortomografi kan ge korrekt diagnos vid klinisk misstanke om appendicit. Nu har en studie från Boston av 100 konsekutiva patienter på en akutmottagning visat att DT som rutin också förbättrar vården och minskar resursförbrukningen (*New England Journal of Medicine* 1998; 338: 141-6, 190-1).

DT genomfördes när patienterna skulle tas in på sjukhus för observation eller akut operation eftersom anamnes, vanlig undersökning och laboratorieresultat talade för appendicit. Endast 53 av patienterna hade verkligen appendicit, och DT gav korrekt diagnos i 98 procent av fallen.

För 59 patienter innebar DT-fynden ändrad behandling, bl a slapp 13 onödig operation (en besparing på mer än 47 000 dollar) och hos 11 diagnostiserades andra åkommor. I genomsnitt sparades man 447 dollar per patient med DT som rutin.

En ledarkommentator påpekar att DT visserligen har högre sensitivitet och bättre prediktivt värde än ultraljudsundersökning, men på minussidan för DT finns strålningen (om än liten). Särskilt när det gäller barn finns det därför goda skäl att vidareutveckla ultraljudsdiagnostiken, som är snabbare, enklare och billigare.

Det är dock på sin plats med en varning – förbättra också anamnes och kroppsundersökning så att alla inte behöver skannas. Lita inte blint på en teknik, manar ledarskribenten.

Många kvinnor ångrar tidig samlagsdebut

En enkät besvarad av 477 män och 458 kvinnor på Nya Zeeland visar att medianåldern vid första samlaget var 17 år för män och 16 år för kvinnor. Mer än hälften av kvinnorna tyckte att de borde väntat längre – andelen ökade till 70 procent bland kvinnor med samlagsdebut före 16 års ålder.

Yngve Karlsson, Läkartidningen